

Postavení mládeže v socialistické společnosti

**Třídní přístup k řešení otázky mládeže jako
sociálního problému¹**

FRANTIŠEK KAHUDA

Pedagogická fakulta UK, Praha

Mládež je nesporně jednou z nejvýznamnějších strukturních složek společnosti; správné řešení problému mládeže je důležitým nástrojem prevence příštích defektů sociálních vztahů. Proto se v poválečných letech ve všech zemích věnuje mládeži jako sociálnímu problému, který je vždy důsledkem příslušného uspořádání sociálních vztahů v dané zemi, značná politická a vědecká pozornost. Metodický postup jejího zkoumání však závisí na přístupu, který zvolíme k vymezení kategorie „mládež“. V socialistických zemích není sporu o tom, že při řešení otázek sociálně politického a kulturního rozvoje společnosti z marxistického hlediska musí jít o *přístup třídní*, respektující sociální odlišnosti členů socialistické společnosti podle jejich třídní příslušnosti, přičemž tyto odlišnosti tříd jako sociálních struktur jsou zásadní, relevantní a dominantní. Půjde proto nyní mimo jiné o to, přinést dostatek důkazů o objektivní správnosti a reálnosti tohoto třídního modelu společnosti v nejrozličnějších oblastech jeho fungování, například v oblasti mládeže.

Třídní přístup k řešení otázky mládeže jako sociálního problému totiž vyžaduje, aby bylo dokázáno, že rozdíly mezi mládeží a dospělými *uvnitř* každé společenské třídy — např. v dělnické třídě či v družstevním rolnictvu, jejichž svazek tvoří třídní základ politické moci v našem státě, či v socialistické inteligenci a v ostatních vrstvách pracujících — jsou méně významné (popřípadě i menší) než rozdíly sociálních indikací *mezi* těmito *třídami*. Jde tedy při řešení vztahových problémů „mládež — společnost“ o diferencovaný přístup jak ke společnosti, tak k její mlá-

deži podle kritérií sociálně-ekonomických [8 : 620].

Pravdivost tvrzení, že uvnitř sociálních tříd a ostatních vrstev pracujících, které posuzujeme jako komplexně fungující sociální struktury, dochází mezi jejími členy, ať se počítají k mládeži či k dospělým, v podstatě k souladu hodnot, potvrdila řada výzkumů našich i zahraničních. Tak například anglické empirické výzkumy ukazují, že průměrní patnáctiletí angličtí chlapci a děvčata se více identifikují se svými rodiči než se svými vrstevníky, zvláště jde-li o vrstevníky z jiné společenské vrstvy [14]. Ukazují, že „někdy vyjadřovaný názor, že adolescenti — obecně vzato — odmítají rodičovský vliv, se nepotvrdil“. Řada dalších západních výzkumů rovněž uvádí v pochybnost dosti často uváděný předpoklad, že pozdní adolescence je obdobím, ve kterém rodiče rapidně ztrácejí význam jako referenční osoby v životě svých dětí, např. u univerzitních studentů [9].

Také některé československé výzkumy potvrzují uvedené skutečnosti. Tak například při reprezentativním výzkumu patnáctileté mládeže v souvislosti s volbou povolání (v roce 1965 v Jihočeském kraji a v roce 1966 v hlavním městě Praze) bylo zjištěno 91—93 % případů, kdy v obou zkoumaných oblastech rodiče souhlasí s profesionální orientací svých dětí, že tedy ve vědomí rozhodující většiny adolescentů se neobráží rozpor mezi vlastní volbou povolání a postojem rodičů. Platí to v obou oblastech, a to bez ohledu na *odlišnosti sociální pozice rodičů v obou oblastech* a bez ohledu na odlišnosti voleb povolání. Hodnotový vztah rodičů a jejich

¹ Tato studie navazuje na autorovu stat *Metodologické otázky sociologických výzkumů mládeže*, uveřejněnou v *Sociologickém časopise*, 1971, č. 4, s. 402, v níž byla zmíněna potřeba prozkoumat principy a předpoklady k vytvoření otevřeného dynamického modelu mladých generací, který by počítal s mládeží jako s aktivním subjektem společenského dění, který by v souladu s dosavadním stupněm její sociální a mentální zrlosti stále kvantitativně a kvalitativně rozmnožoval participaci mladých lidí

na socialistickém rozvoji pronikavých společenských změn, na socialistickém utváření našich hospodářských poměrů i na rozvíjení socialistické kultury všeho našeho života [2 : 415]. Nyní ve sjezdovém roce Socialistického svazu mládeže, v němž bude přijat dlouhodobý plán hlavních úkolů naší mládežnické organizace, tvořící nedílnou součást plánovitě rozvoje celé naší socialistické společnosti, je tato problematika zvláště závažná.

děti je tedy ve zkoumaných faktorech skutečně projevem konsensu, nikoli konfliktu. Tomu odpovídá i další zjištění, že při utváření představ o povolání po skončení základní devítileté školy hrají ve vědomí většiny mladistvých v obou zkoumaných oblastech nejvýznamnější roli rady a názory, tedy i hodnoty obou rodičů nebo jednoho z nich. Tato kategorie vlivů se ukázala u adolescentů obou pohlaví nejčetnější; přitom je v rámci obou oblastí relativně četnější u hochů než dívek. Nejvíce žáků obou pohlaví uvádí v obou oblastech vliv obou rodičů; pokud se uvádí vliv jen jednoho z nich, hraje u hochů větší roli vliv otce, u dívek naopak vliv matky, což souvisí s citovými vztahy našeho společenského života [5: 31].

Již z těchto skutečností můžeme soudit, že mladí lidé převážně pokračují či chtějí pokračovat v cestě, jejíž základ vytvořili pro ně jejich rodiče či starší příslušníci společenské vrstvy či třídy, s níž nejintenzivněji komunikují. Je to patrné i z dalšího našeho zjištění: Součástí uvedeného výzkumu o volbě povolání bylo zjistit, jak je rozdělen původní zájem absolventů 9. tříd ZDS ve zkoumaných oblastech o práci (podle jednotlivých činností či výrobních oborů) a o studium nezávisle na dosažených výsledcích rozmístění. Největší rozdíly při komparaci údajů získaných z obou zkoumaných oblastí se jeví ve volbě dalšího studia. Důraz pražských dětí na další studium je více než dvojnásobný nejenom v přímé volbě výběrových škol, ale i ve výrobních oborech. Tak například zajímavá je shoda volby oboru „potravinářství“ (výroby i služeb), který žáci v obou zkoumaných oblastech dobře znají, vyjádřená 0,3 % volby hochů a 1,2 % volby dívek shodně v obou oblastech. Avšak rozdíl je opět v tom, že pražské děti kladou při volbě tohoto povolání větší důraz na odborné studium, zatímco jihočeské děti na odbornou práci; podobně je tomu v dopravě a dalších výrobních oborech [3: 7].

Vzhledem k tomu, co již bylo řečeno o vlivu rodiny a jejích hodnot na její mladé členy, můžeme mluvit o třídním konsensovém (souladném) modelu mládeže příslušných tříd a vrstev pracujících, v němž mladí lidé jsou specifickou a organickou *zvláštní částí* těchto skupin (tříd či vrstev), podržujících i (každá pro sebe)

charakteristiku *obecného celku*, utvářejícího kontinuum znaků těchto tříd či vrstev. V každé takto strukturované třídě či vrstvě pracujících dochází k integraci systému hodnot, vztahů ke společenskému životu a ekonomickým procesům i k integraci přístupů k principům světového názoru ve *věkově diferencovaném světě* mladých a dospělých.

Důkaz o uskutečňování této integrace obou diferencovaných světů podávají opět západní sociologické výzkumy, například výzkum politické aktivity vysokoškolské mládeže. Výzkumy v Anglii dokázaly, že čtyři z pěti mladých politických aktivistů pocházejí z rodin se zaznamenanou politickou aktivitou, sedm z každých devíti podporuje tutéž politickou stranu jako jejich většinou politicky aktivní rodiče. Ale i při výzkumech v socialistických zemích se setkáváme se stejnými výsledky. Tak například v polském výzkumu *Místní správa v Polsku* bylo zjištěno, že 33,8 % otců nynějších vedoucích politických činitelů bylo politicky činných, z čehož se usuzuje, že *tradice politické aktivity v rodině je důležitou determinantou pro politickou aktivitu mladé generace*, přičemž „polští místní vedoucí činitelé vykazují vzestupnou vertikální mobilitu ve srovnání se svými otci, pocházejí z rodin s politickou tradicí, mají vysoké vzdělání a poměrně stále vzorce životních drah“ [12: 53–71].

Můžeme tedy zobecnit, že také *hodnotový svět mládeže je třídně diferencován*. Kořeny hodnot leží totiž v komplexu lidského životního procesu, v přírodně lidském dění, v lidských činnostech, jimiž se lidé na tomto dění podílejí [7: 68]. Z tohoto poznatku vyplývá pak řada důsledků například pro organizaci mládeže a pro výchovnou práci s mládeží. Tu musíme strukturovat tak, aby ono přírodně lidské dění a lidské činnosti byly správně motivovány a rozvíjeny, aby aktivita dílčích mládežnických struktur byla v souladu s jejich lidským životním procesem. Úsilí KSČ, vyjádřené v rezoluci XIV. sjezdu strany, sblížovat dělnickou třídu, družstevní rolnictvo, socialistickou inteligenci a ostatní vrstvy pracujících spočívá pak v tom, postupně sjednocovat a upevňovat jednotu lidu na základě marxisticko-leninské ideologie, na základě materialistického světového názoru, což se mimo jiné či přede-

vším týká sjednocování třídně diferencovaného světa těch hodnot, které vytvářejí podstatné znaky socialismu podle marxistické hierarchie norem socialistické přeměny společnosti.

Sociopolitický profil naší dnešní mládeže je tedy dán dynamickým (činnostním) modelem třídně diferencovaným, jehož sociální aktivity uvnitř každé fungující sociální struktury jsou založeny na souladu hodnot uznávaných jejími členy.

Avšak takto pojatý model s výlučně jen sociálně strukturovanými faktory společenské diferenciace *není ještě modelem komplexním*, který by vystihoval například problémy sociálních změn v procesu výměny generací. K tomu je třeba — jak jsme se již zmínili vpředu — vzít v úvahu také *věkově diferencovaný svět* mladých i dospělých v téže společenské třídě či vrstvě pracujících. V každé společensko-ekonomické formaci, a tudíž i v socialistické společnosti, existují kromě tříd (sociálních skupin), které se postupně vytvářely na základě společenské dělby práce, též skupiny, které se formují a fungují na jiném základě. Pro poznávání různých sfér sociální struktury v každé jednotlivé společenské třídě (skupině) hraje věk člověka úlohu důležitého sociologického nástroje. Na pozadí třídního přístupu k analýze sociální reality můžeme tak v rámci ontogenetického vývoje jednotlivců řešit problémy vyplývající z *nerovnoměrného rozdělení* sociálních rolí v dané sociální skupině *mezi* lidmi různého věku [6]. Uvnitř společenské struktury každé jednotlivé sociální třídy či vrstvy pracujících můžeme tedy definovat mládež jejím biologickým určením, tj. jako *věkovou skupinu*. Sociologická analýza věkově homogenních skupin ve vztahu k sociální struktuře, v níž jsou tyto skupiny vytvářeny, tj. zkoumání, za jakých strukturních podmínek vytvářejí mladí lidé skupiny, vedla ke vzniku *sociologické analýzy věku*. Jejím prvním úkolem je stanovit věkové hranice, jimiž je společnost rozdělena na tři hlavní velké věkové skupiny (děti, mládež, dospělí), které se uvnitř podle různých hledisek dále diferencují. V naší marxistické literatuře zatím neexistují sociologické práce, které by se hlouběji zabývaly problematikou věkového rozvrstvení společnosti a časovým vymezením jednotlivých věkových sociálních skupin. Existují jen výsledky

výzkumů z hlediska biologického a psychologického, které v sociologii nemůžeme přehlížet, i když ovšem pro posuzování významu a sociálních rolí různých věkových skupin v sociální struktuře mají stěžejní význam kritéria společensko-ekonomická, tj. vymezení hranic procesu společensko-ekonomického osamostatňování a stabilizace samotného sociálního postavení (statusu) jedinců. Při studiu těchto otázek jsme v *hromadném sociálním měřítku* (průměru) došli k tomuto sociologickému vymezení: *Sociologický věk mládeže jako věkové sociální skupiny je dán obdobím ležícím mezi dobou začátku jejího společensko-ekonomického zrání, završení mentálního růstu a dosažení pohlavní zralosti člověka a dobou dosažení jeho společenské zralosti; na věkové škále dnešního člověka je to období mezi 15. a 30. rokem jeho věku* [1 : 193].

O věkovém období, v němž se mladí lidé v socialistickém Československu začleňují do pracovního procesu a přestávají být závislí na rodičích, podává přehled *Statistická ročenka ČSSR za rok 1963* (s. 66), z níž vyjímáme pro osoby ekonomicky neaktivní:

Věková skupina	Závislí na živiteli	
	muži %	ženy %
0 — 14	85,83	51,96
15 — 19	12,56	6,53
20 — 24	0,96	3,73
25 — 29	0,13	5,21
30 — 34	0,08	5,44
·	·	·
·	·	·
70 — 74	0,03	1,27
75 a více	0,06	0,80
nezjištěno	0,06	0,06
Celkem	100,00	100,00

Z přehledu je patrné, že teprve ve věku kolem třiceti let dochází u nás k úplnému ekonomickému osamostatnění mladých lidí, (zvláště mužů), k jejich nezávislosti na živiteli; škoda, že Federální statistický úřad nyní již tento ukazatel a jeho dynamiku nesleduje.

V rámci sociologické analýzy věku se věnuje pozornost také populačním věko-

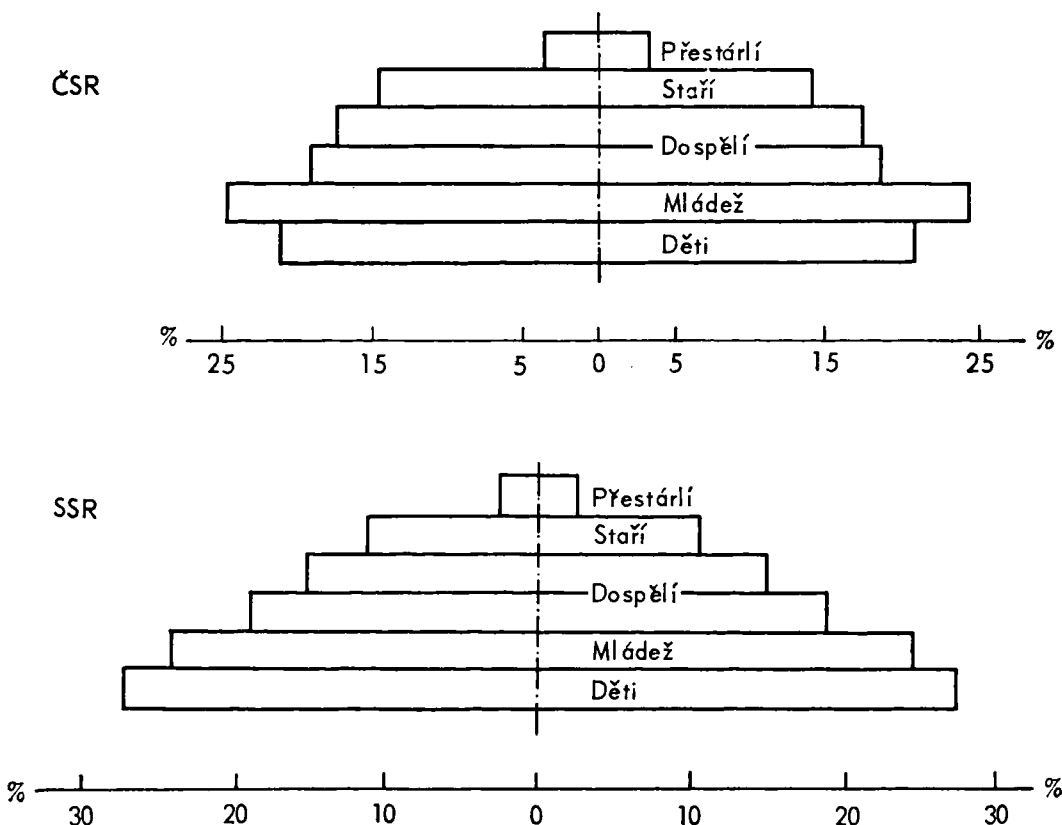
vým pyramidám, a to jejím základním (děti), středním (mládež) a nejvyšším (dospělí; staří) částem, z nichž lze soudit na regulaci přechodu mladých lidí do světa dospělých. Z údajů *Statistické ročenky ČSSR za rok 1971* (s. 102) o věkovém složení obyvatelstva našeho státu k 31. XII. 1969 jsme zpracovali číselný podklad pro věkovou pyramidu dnešní naší populace:

Již z tohoto přehledu je patrné, že základna věkové pyramidy je zvláště v ČSR velice úzká, věková pyramida je deformována; jedině na Slovensku je správný tvar populační pyramidy ještě zachován. Rozdíly v grafickém vyjádření věkových pyramid dnešních *úhrnných populací* v ČSR a SSR ukazuje obrázek č. 1.

Věková skupina	Muži %			Ženy %			Celkem %		
	ČSSR	ČSR	SSR	ČSSR	ČSR	SSR	ČSSR	ČSR	SSR
Děti 0–14	24,41	22,53	28,44	22,19	20,22	26,60	23,27	21,34	27,51
Mládež 15–29	25,65	25,85	25,24	23,65	23,46	24,07	24,63	24,62	24,65
Dospělí 30–59*)	19,00	19,08	18,86	18,40	18,18	18,87	18,69	18,61	18,86
	16,45	17,14	14,95	16,97	17,70	15,36	16,73	17,43	15,16
Staří 60–74	12,13	12,91	10,42	14,65	15,88	11,91	13,41	14,44	11,17
Přestárlí 75 a více	2,36	2,49	2,09	4,14	4,56	3,19	3,27	3,56	2,65
Absolutně	7046630	4805230	2241400	7398671	5102428	2296243	14445301	9907658	4537643

*) Aby byla umožněna komparace s věkovými skupinami „dětí“ a „mládež“, je věková skupina „dospělí“ rozdělena na dvě podskupiny, první o věkovém rozpětí 30–44, druhá 45–59.

Obr. 1: Věkové pyramidy dnešních úhrnných populací v ČSR a SSR.

Je z něho patrné, že v ČSR dnes již nelze mluvit o věkové pyramidě; věkové rozdělení populace se zde spíše podobá „sloupu“, který později ztíží správný výběr a posloupnost v obsazování pozic dnešních lidí ve věku mezi čtyřiceti a padesáti lety.

Věk také představuje jeden ze silných a podstatných spojovacích článků mezi *osobnostní strukturou* jednotlivců a *sociální strukturou* příslušné společenské skupiny či třídy, i když z marxistického třídního pojetí dominantní význam tu mají rozdíly sociální, nikoli zvláštnosti věkové a biologicko-psychologické. Tak například marxistické pojetí seberealizace člověka, které přihlíží ke všem fázím rytmu člověka v moderní společnosti, spatřuje podmínku seberealizace člověka nejen v utváření a rozvoji volného času (tj. v mimopracovním procesu), ale zároveň v takovém uplatnění člověka *ve společenském pracovním procesu*, které by zejména zde umožňovalo jeho seberealizaci. Kromě toho oddělování těchto dvou základních faktorů vývoje člověka (faktorů biologického – vlivů genetických – a faktorů prostředí – vlivů sociálních), aniž by bylo bráno v úvahu jejich vzájemné ovlivňování a návaznost, je pozůstatek pedologického přístupu, který je z hlediska marxistické metody odmítán. Z marxistického metodologického hlediska společenských věd je totiž rozhodující, že *vývoj lidského sebeuvědomění probíhá pod vlivem interakce člověka s objektivním světem*, například se světem dílny, závodu, se světem rodiny, jejích svazků a vnitřních vztahů, se světem školy, obce apod., a neděje se pouhou „projekcí“ těchto vztahů [11 : 103]. Vědecký přístup k těmto otázkám je přístup genetický, který klade důraz na vzájemný (obaplný) aktivní vztah (interakci) jedince a prostředí; každá zevní vlastnost člověka je dědičná a vlivem prostředí získaná zároveň. Rozvíjení vlastností, aktivit, názorů a chování člověka se pak děje v rámci každé sociální skupiny spolupůsobením vnějších i vnitřních činitelů. Tento *ontogenetický vývoj člověka probíhá uvnitř* jednotlivých struktur *podle týchž zákonů*, ale zároveň v každé kvalitativně odlišné struktuře (skupině) *na jiné úrovni*.

Stupně dosažené sociální zralosti jsou tedy rozdílné podle toho, o jakou sociální skupinu jde. Při našich výzkumech mentálního zrání člověka bylo zjištěno, že i když ve všech společenských vrstvách mentální zrání probíhá zákonitě podle křivek téhož druhu (jde o tzv. růstové křivky, které jsou esovitého tvaru), přece jen úroveň, v níž křivky probíhají, je pro každou společenskou vrstvu jiná. Tak například děti na ZDŠ, jež se později zařadí do společenské vrstvy označené „intelligence“ (což výstižněji znamená „duševní pracovníci“, které charakterizují později v praktickém životě činnosti duševního a tvůrčího charakteru na úseku vědy a techniky, řízení, správy a odborných služeb v nevýrobní sféře), se v hromadném sociálním měřítku (průměru) nejprve (již ve 13 letech, tj. v 7. třídě ZDŠ) diferencují od ostatních žáků ZDŠ *v reaktivní pohotovosti* (v tzv. *mentálním čase MC*), která v dalším vývoji u nich výrazně vzrůstá; o rok později (ve 14 letech, tj. v 8. třídě ZDŠ) začínají podávat vyšší *mentální výkon MV* než jejich spolužáci a teprve v 15 letech (tj. v 9. třídě ZDŠ) se začnou diferencovat i v *rozsahovém faktoru B*, tj. v kvantitativním počtu úspěchů, kterých v duševní práci dosahují. Tedy *teprve v 15 letech začíná u dětí schopných pozdější tvůrčí práce komplexní diferenciace jejich mentálních schopností*, které je možno výchovně, zvláště metodicky využít. Tento vědecky přesný a nový pohled na ontogenezi duševních schopností člověka na jedné straně potvrzuje správnost socialistické idey jednotné školy pro děti do 15 let, na druhé straně však upřesňuje snahy po podpoře *individuálního rozvoje dětí* v základních devítiletých školách.² S ještě silnějším vlivem sociálního prostředí se pak setkáme v úrovních mentálního zrání jednotlivých společenských vrstev po 15. roce věku jejich příslušníků, kdy se mládež rozdělí na pracovní místa, do učňovského poměru a na různé výběrové školy [4].

Zjistili jsme, že mladá generace jednotlivých sociálních tříd a společenských vrstev se v mnoha ohledech pokouší žít v souladu se souhrnem tradičních hodnot, které vytvořily generace starší, především

² Například pokud jde o *mentální čas*, dosahují 14leté děti, které se později zařadí do společenské vrstvy duševních pracovníků, standardní normy 700 proti normě celé společnosti 727; 15leté dosahují

normy 640 proti celospolečenské normě 689. Tento rozdíl narůstá až do 30. roku věku respondentů, kdy celospolečenská norma mentálního času je 576, zatímco norma intelligence činí 448.

jejich rodiče. Avšak hodnoty se s dobou mění a vyvíjejí jako všechno na světě. Takzvané „věčné hodnoty“ zůstávají hodnotami v nejrůznějších dobách tehdy, naleznou-li kladný poměr k nové době. Věčné jsou — např. kulturní hodnoty — tehdy, jsou-li schopny stále nově a nově se obnovovat, objevovat se v nových a nových formách a plnit nové a nové poslání [10 : 38]. Každá doba si sama prosévá určité hodnoty a vytváří nové, s nimiž se mladí lidé se smyslem pro všechno nové a pokrokové generace ztotožňují. Někdy však starší generace tyto změny nepostřehnou či nechťejí z nich vycházet ve svém způsobu života; to pak vede k *napětí ve vztazích* mezi generacemi, aniž by však jeho součástí byl antagonický poměr například k rodičům. V třídně antagonisticky rozděleném světě, který nás obklopuje, musíme ovšem počítat také s opozicí mladých i dospělých vůči socialistickým hodnotám. Ta je logickým výrazem probíhajícího zápasu dvou třídně protikladných společenských systémů. Proto náš komplexní třídně diferencovaný model mládeže musí v *životním stylu mládeže* každé ze společenských tříd a vrstev dobře odlišovat to, co je tradiční, a to, co je nové. Rozpracovat principy dnešního socialistického životního stylu mladých lidí se zřetelem k potřebám formování socialistického člověka je naléhavým úkolem, před nímž stojíme. Ke splnění tohoto úkolu vyzývá i rezoluce XIV. sjezdu KSČ, v níž se o tom praví: „V zájmové činnosti společenských organizací považuje strana za zvlášť významný úkol přispívat k formování socialistického životního stylu, k všestrannému využívání volného času pracujících a mládeže, k uplatnění jejich různorodých zájmů.“

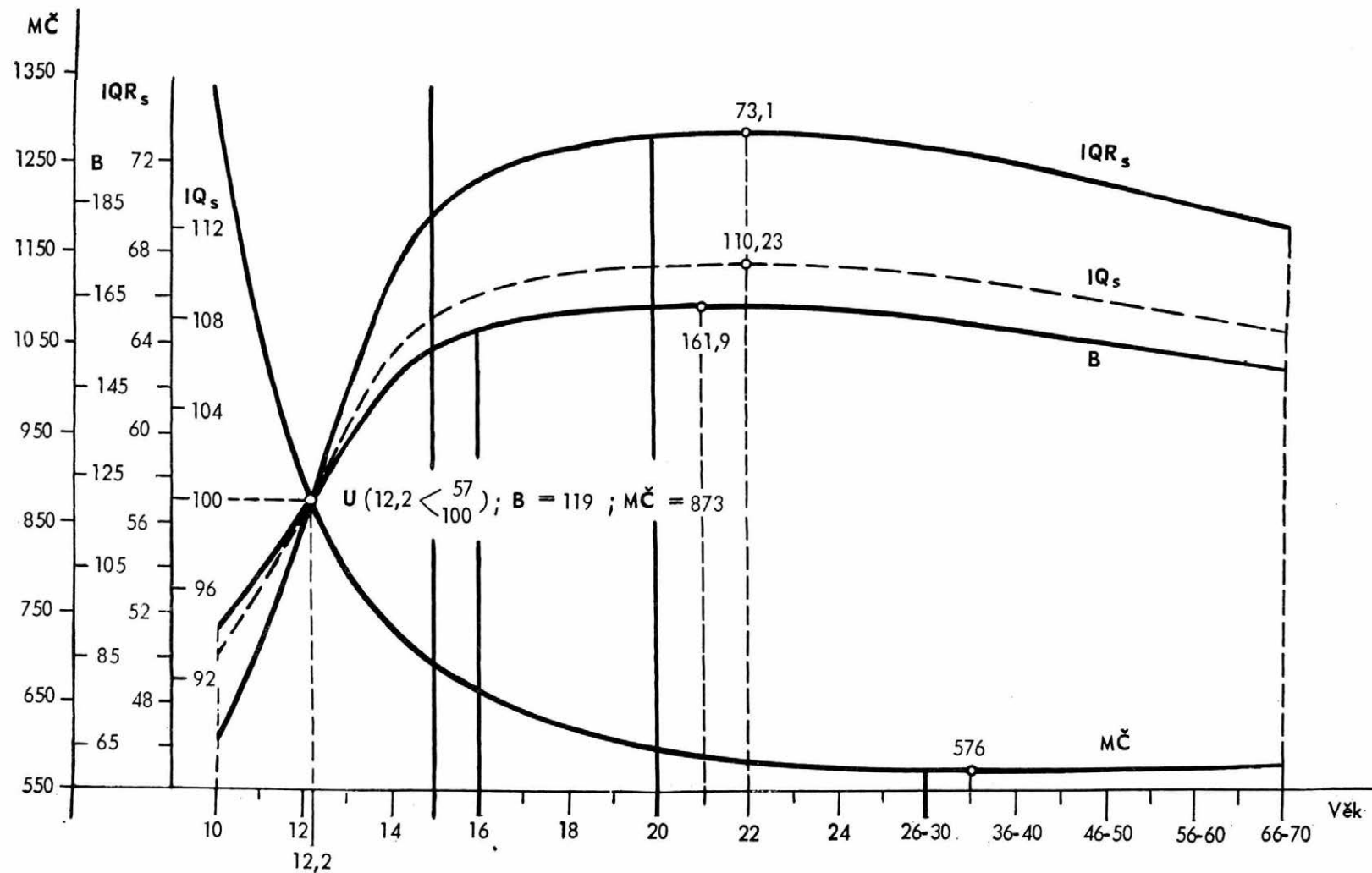
Poslední otázka, na niž musíme dát alespoň částečnou odpověď, se při zachování třídně diferencovaného modelu mladých generací týká *jednoty mládeže* a její jednotné organizace, již je *Socialistický svaz mládeže*. Myšlenka sjednocení mládeže je přijímána kladně; postupné sblížování dělnické třídy, družstevního rolnictva, socialistické inteligence a ostatních vrstev pracujících bude pro intenzitu ideového sjednocení vytvářet stále dokonalejší předpoklady. Problém mládeže jako jednotné společenské skupiny může být ovšem spatřován jen v těch aspektech (faktorech),

které z mladých lidí všech společenských tříd a vrstev pracujících jednotnou strukturu vytvářejí. V těchto otázkách musí být také organizace mládeže jednotná. Avšak v těch faktorech, v nichž se jednotlivé třídní struktury mládeže a jejich substruktury odlišují (diferencují), nemůže již být práce s mládeží jednotná, nemá-li být žádoucí jednotna formální, vedoucí k úpadku iniciativy a nakonec k zániku organizace.

Třídní typ organizace vyžaduje, aby byl splněn předpoklad, jak již bylo uvedeno, že rozdíl intenzit podstatných (relevantních) faktorů sociálních indikací *mezi* třídními strukturami mládeže a dospělých budou významnější (a větší), než jsou rozdíl intenzit těchto faktorů *uvnitř* těchto struktur mezi mládeží a dospělými. Abychom platnost uvedeného předpokladu experimentálně potvrdili, obraťme se opět k výzkumu mentálního zrání člověka, neboť mentální schopnosti vytvořené a strukturované vlivy endogenními a exogenními jsou faktorem pro výzkum lidské osobnosti nesporně nejpodstatnějším. Standard věkového průběhu dvou *základních složek* (mentálního času MC , bodového počtu úspěchů B), jimiž je utvářen obraz *mentální kvality naší populace*, charakterizovaný resultantním kvocieniem mentální zralosti IQR_s , podává obrázek č. 2. Je z něho patrné, že standardní období výsledného mentálního vzrůstu IQR_s je prakticky ukončeno ve dvaceti letech; do dvaceti let člověk v podstatě dosáhne tělesné i duševní zralosti a vstupuje do období mladého muže nebo mladé ženy, stává se „*animo et aevo maturus*“ (duchem i věkem zralý) [13 : 131]. Avšak nemá ještě dostatek životních zkušeností a část mládeže (např. vysokoškolští studenti) neprošla ještě obdobím socioprofesionální přípravy; sociální zrání není tedy ještě ukončeno.

Co je však na připojeném obrázku zcela nové a rozhodující pro úvahy o mentálním zrání člověka, to je věkový průběh *komponent* mentálního zrání člověka, jimiž jsou rozsahový faktor duševních schopností (měřený počtem úspěšných bodů B) a časový faktor vyjadřující reaktivní pohotovost (měřenou počtem sekund mentálního času MC). Zatímco zhruba v 16 letech standard rozsahového faktoru vstupuje do období relativní stabilizace (viz o tom podrobněji lit. 4), standard

Obr. 2: Věkový průběh mentálních kvalit naší současné populace.

mentálního času člověka dále významně klesá a vstupuje do stabilizačního období zhruba až ve 30 letech věku člověka. Tato podstatná odlišnost změn obou faktorů, měřících mentální schopnosti člověka v daném věku, exaktně vysvětluje *individuální odlišnosti* lidského jedince, které bychom měli znát a přihlížet k nim například při rozhodování o volbě povolání mladých lidí, což se až dosud neděje. Jde totiž o faktory, které výrazně odrážejí *kvalitativní stránky* (vlastnosti) osobnosti.

Standard IQR_S rezultanty takto utvářejícího modelu mentálního zrání člověka (nazýváme jej *kvocient mentální zralosti*) prochází obdobím relativně mentální stabilizace ve věkovém rozpětí od 20 do 30 let, načež nastupuje doba regresivního mentálního stárnutí. Poněvadž standard sociologického věku *mládeže* je také ohraničen věkovým rozpětím 15–30 let, jak jsme uvedli vpředu, jsou rozdíly v mentálním vývoji jedinců patřících uvnitř každé sociální struktury do věkové skupiny „mládež“ a do věkové skupiny „dospělí“, tj. věkové rozdíly na křivkách mentálního zrání, dosti malé a kvantitativně (statisticky) nevýznamné.

Jiná situace však nastává, sledujeme-li změny těchto faktorů u homogenních věkových skupin či jednotlivců, kteří patří k různým sociálním skupinám (třídám) či k různým společenským vrstvám. Pak obdobné křivky mentálního zrání probíhají již od základní devítileté školy *na různých úrovních*, jak jsme na tyto změny již upozornili v souvislosti s diferenciací mentálního zrání žáků na ZŠ. Právě tak byla v různých výzkumech z pracovní sféry potvrzena neadekvátnost věku samotného při rozhodování o tom, ke které generaci může jedinec patřit. Členové těchto věkových skupin vykazují například svá nejproduktivnější období v intervalech přesahujících i do různých desetiletí. Všechny tyto difference homogenních věkových skupin mezi příslušnými úrovněmi sledovaných jevů (např. mezi křivkami mentálního zrání), vyvolané *především* vlivem prostředí, působením institucí a příslušností či pobytem v různých sociálních strukturách (skupinách), jsou kvantitativně významné a mnohem větší než difference věkové například na rozhraní sociologického věku „mládež – dospělí“.

Avšak právě opačná je situace ve zmíněných diferencích v sociální věkově vymezené skupině „dětí“, zahrnující jedince do 15 let věku. I když se v tomto věkovém rozpětí sociální (exogenní) vlivy (které ani zde nelze odloučit od vlivů endogenních) také projevují, a to v některých individuálních případech i velmi intenzivně, jsou přesto *standardní difference* v úrovních intenzit jednotlivých faktorů (tj. opět *mezi* jim odpovídajícími křivkami) v hromadném sociálním měřítku (průměru) mnohem menší (a méně významné) než difference těchto faktorů v těchto homogenních věkových skupinách uvnitř těchto skupin (tj. opět *na* jim odpovídajících křivkách), a to proto, že ve věkovém rozpětí sociální skupiny „dětí“ je ontogenetický vzrůst a pokles dialekticky protikladných biologicko-psychologických růstových faktorů B , $M\dot{C}$ ohromný (viz obrázek č. 2). I když *třídní vlivy* působí tedy i ve věkové skupině „dětí“ a regulují zde strmosti (směry, směrnice) lineárního rozvoje, *nejsou v tomto věkovém rozpětí převládající*. Převládající roli v odlišnostech dětí sehrávají od narození zhruba do 13 let (viz vpředu o školní diferenciaci) faktory biologicko-psychologické. Můžeme tedy přijmout za prokázané, že *vliv socializace postupně narůstá s věkem; převážně třídního charakteru nabývá až v sociální skupině „mládež“ po 15. věku jejich příslušníků*.

I když uvedené příklady spíše jen naznačují než vyčerpávajícím způsobem dokazují vědeckou správnost a adekvátnost třídního přístupu k interpretaci společenských jevů v sociální skupině „mládež“, považujeme předpoklad diferencované společnosti při hledání sociopolitického profilu naší mládeže za správný. *Mládež je tedy velkou věkovou sociální skupinou, nebo též sociální skupinou věkově vymezenou, třídně diferencovanou, se sociálně se různícím systémem hodnot a životním stylem, s třídně diferencovanými zájmy a aktivitami, přičemž třídní rozdíly jsou proti ostatním (např. věkovým, tj. biologicko-psychologickým) odlišnostem dominantní*. Proto je správné, když mládež zemědělská rozvíjí svůj životní styl a své specifické poslání v socialistické společnosti, stejně jako když mládež dělnická, studentská a ostatní rozvíjí své aktivity inspirována ideami socialismu, aplikova-

ными на простěrdí, v němž žije, pracuje a tráví volný čas.

Socialistická mládež je však zároveň jednotná, a to nejen uvnitř sociálních tříd a vrstev pracujících, ale i v rámci makrostruktury, a to v těch socialistických a komunistických společenských hodnotách, jako jsou vědecký světový názor, vědecká pravda a společenský pokrok, odbornost a vzdělání, socialistický poměr k práci, socialistická morálka, zdraví a tělesný rozvoj člověka; v politických aktivitách, jako je aktivní úsilí o zabezpečení světového míru, pomoc vietnamskému lidu apod., které ji sjednocují. V nich, v jejich jednotném rozvíjení (opět při metodické diferenciaci podle věku) je také hluboký smysl existence jednotné organizace mládeže v naší socialistické republice.

Prozkoumání sociopolitického a odborného profilu třídně diferencovaných věkových skupin mládeže je úkolem příslušných vědních disciplín. Půjde přitom kromě stanovení odborného zaměření osobnosti především o určení dimenze filosofické, sociologické a psychologické. Splněním této vědecké angažovanosti bychom podstatně přispěli k dalšímu rozvoji a upevnění socialismu, neboť bychom tím poskytli vedoucím politickým i státním činitelům základ pro marxistické formování mladých socialistických generací nejen přítomných, ale zvláště budoucích.

Literatura

- [1] Kahuda, F.: *Sociologický věk dětí a mládeže v základech pedagogické sociologie*. Komenský, 1965, č. 4.
- [2] Kahuda, F.: *Metodologické otázky sociologických výzkumů mládeže*. Sociologický časopis, 1971, č. 4, s. 402.
- [3] Kahuda, F.: *Integrovaný aspekt výzkumu mládeže o volbě povolání*. Sborník vědeckých prací Ústavu sociálního výzkumu mládeže a výchovného poradenství na pedagogické fakultě university Karlovy, roč. III, 1971.
- [4] Kahuda, F.: *Nová metoda měření mentální zralosti člověka*. Sborník vědeckých prací Ústavu sociálního výzkumu mládeže a výchovného poradenství na pedagogické fakultě university Karlovy, roč. IV, 1972 — rukopis.
- [5] Klímová, M.: *Výzkum profesionálních přání, jejich motivace a dalších otázek souvisejících s volbou studijního směru či učebního oboru žáků 9. tř. v Jihočeském kraji a v Praze*. Sborník vědeckých prací Ústavu sociálního výzkumu mládeže a výchovného poradenství na peda-

gogické fakultě university Karlovy, roč. III, 1971.

- [6] Kon, I. S.: *Sociologija ličnosti*. Moskva 1967.
- [7] Marx, K.: *Ekonomicko-filosofické rukopisy*. Praha 1961.
- [8] Matějovský, A.: *Mládež a společnost. Poznámky k sociologickému pojetí problému*. Sociologický časopis, 1971, č. 6, 612.
- [9] Musgrove, F.: *University Freshmen and their Parents Attitudes*. Educational Research, 1967, vol. 10.
- [10] Nejedlý, Z.: *Za kulturu lidovou a národní*. Praha 1953.
- [11] Osipov, G. V.: *Sociologie*. Praha 1972.
- [12] Ostrowski, K. a Przeworski, A.: *Local Leadership in Poland*. The Polish Sociological Bulletin, 1967, No 2.
- [13] Příhoda, V.: *Ontogeneze lidské psychiky*, II. Praha 1967.
- [14] Wright, D. S.: *A comparative Study of the Adolescent's Concepts of his Parents and Teachers*. Educational Review, 1962, vol. 14.

Резюме

Кагуда Ф.: Положение молодежи в социалистическом обществе

Автор создает классовую динамическую модель молодых поколений на основе аргументации, что различия между молодежью и взрослыми внутри каждого общественного класса, напр. в рабочем классе, в крестьянстве кооперативов или в социалистической интеллигенции и в остальных слоях трудящихся, являются менее значительными, чем различия социальных индикаторов между этими классами. Он приводит ряд исследований из социалистических и капиталистических стран, итоги которых подтверждают, что отношение ценностных ориентаций родителей и их детей является в изучаемых факторах проявлением согласия, а не конфликта, и что, следовательно, молодые люди продолжают или желают продолжать путь, основу которого создали родители или старшие члены общественного слоя или класса, с которым они поддерживают самую интенсивную коммуникацию. Таким образом, мир ценностей молодежи классово дифференцирован, так как основы ценностей лежат в комплексе человеческого жизненного процесса, в естественно-человеческой жизни, в человеческих деятельностях, при посредстве которых люди в этом процессе участвуют (Маркс).

Также в отношении возрастного дифференцированного мира молодых и взрослых мы можем определить молодежь при помощи ее биологического назначения, т. е. как возрастную группу, в которой онтогенетическое развитие человека является опять классово дифференцированным. Дело в том, что внутри отдельных структур оно проходит в согласии с одинаковыми законами, но одновременно в каждой качественно отличающейся структуре (группе) на другом уровне. Автор доказывает это утверждение при помощи экспериментально установленных ступеней достигнутой социальной и психической (ментальной) зрелости членов

качественно различных групп. Притом он ссылается на развитие психических свойств современного населения в ЧСР и обращает внимание на их решающие (существенные) компоненты, которыми для объяснения индивидуальных качественных отличий является *ментальное (психическое) время и достигнутые в нем результаты психической деятельности*. На основе экспериментальных обследований он затем представляет аргументы о том, что, хотя классовые влияния действуют также в возрастной группе «дети» и хотя они здесь регулируют крутые склоны (пути направленности) линейного развития, они в этом возрасте не являются преобладающими. Доминирующую роль в различиях детей в период со времени рождения в общем до 13 лет возраста играют факторы биологическо-психологические. Влияние социализации растет постепенно с возрастом; преимущественно классовый характер оно приобретает только в социальной группе «молодежь» после завершения 15 лет возраста их членов. Таким образом, *молодежь является большой возрастной социальной группой или также социальной группой, ограниченной возрастом дифференцированной в классовом отношении, с социально отличающейся системой ценностей и с образом жизни, характеризованным дифференцированными интересами и деятельностью, причем классовые отличия в сравнении с остальными (напр. возрастными, т. е. биолого-психологическими) являются преобладающими*.

Однако в достигших высшей степени социалистических и коммунистических общественных ценностях, какими являются научное мировоззрение, профессиональность и образование, социалистическое отношение к труду, социалистическая мораль, здоровье и физическое развитие человека, в разных видах политической деятельности, какими являются, например, борьба за мир, помощь народу Вьетнама и т. п., молодежь в то же время образует *единое целое*. В разворачивании этих ценностей в едином направлении, дифференцируя в методическом отношении в зависимости от возраста, в свою очередь заключается глубокое обоснование наличия *единой организации молодежи* в нашей социалистической республике — заключает автор.

Summary

Kahuda F.: Position of Youth in the Socialist Society

The author creates a dynamic class model of young generations on the basis of demonstrating that the differences between youth and adults *within* each social class (e. g. the working class, the cooperative farmers or the socialist intelligentsia and other working strata) are less significant (or maybe smaller) than the differences in social indications *among* these classes. He mentions a number of researches from both socialist and capitalist countries the results of which show that, in the examined factors, the value relation between parents and children is a manifestation of consensus, not of conflict,

i. e. that young people predominantly proceed or wish to proceed in the way the basis of which was created for them by their parents or older members of the social stratum or class with which they most intensively communicate. Hence the value world of youth is class-differentiated: the roots of values lie in the complex of the process of human life, in the natural-human events, in the human activities through which people participate in these events (Marx).

Also as concerns the world of the young and adults as *differentiated by age*, we may define young people in terms of their biological determination, i. e. as an age group in which the ontogenetic development of man is again class-differentiated. Within the separate structures it is taking place according to the same laws but, at the same time, on a different level in each qualitatively different structure (group). The author demonstrates this statement on experimentally ascertained stages of the *social and mental maturity* achieved by the members of qualitatively different groups. At the same time, he refers to the course of the mental qualities of the contemporary Czechoslovak population and takes notice of its decisive (substantial) components; these are, as concerns the interpretation of individual qualitative differences, *mental time and results of mental activity* achieved in it. On the basis of experimental investigation, the author goes on to demonstrate that, even if class influences are operating also in the age group "children" and regulate therein the steepness (trends, lines) of linear development, they are not predominant in this age span. In the differences among children, the predominant role is played since their birth up to approximately their thirteenth year by biological-psychological factors. The influence of socialization gradually increases with age and acquires a predominantly class character in the social group "youth", after its members have reached their fifteenth year of age.

Thus youth represents a big social age group, or else a social group defined by age, differentiated by class, with a socially different value system and style of life, with class-differentiated interests and activities, wherein the class differences — as compared with other differences (e. g. age, i. e. biological-psychological ones) — are predominant.

However, the socialist youth is uniform as regards the most important socialist and communist social values (such as the scientific view of life, expertness and education, socialist relation to work, socialist morale, health and physical development of man) and political activities (such as struggle for peace, help to the people of Vietnam), etc. The author concludes that in the consistent development of these values — again with a methodical differentiation according to age — lies the deep sense of existence of a uniform youth organization in our socialist republic.